

2: Suomalainen luovuus – aikalaisen ase maailmantuskaa vastaan

Suomalaisten sopeutumiskyky hyisen Pohjolan ankariin ympäristöolosuhteisiin on osoittautunut kautta historian ainutlaatuiseksi. On kuin kansanperinnettä tuntea lumipoteron lämmön turva tai lorun lintulajit kesäntulon indikaattoreina. Vuosisatojen ajan suomalaiset ovat jättäneet kansakunnan taideteokseen oman siveltimensä jäljen keksiessään selviytymiskeinoja. 2020-luvun alati globalisoituvassa maailmassa ikiroutaisten palsasoiden ja paljashuippuisten vaarojen kultaama maalauksemme on liitetty osaksi kulotettujen sademetsien ja valtameren jätepyörteiden globaalia taidenäyttelyä. Emme kuitenkaan saa siirtyä näyttelyn mukana Kiasmasta Ateneumiin kaiholla ihasteltavaksi, vaan kiihtyvyysskuvaajamme kulmakertoimen on oltava positiivinen. Usein sisuksi tai ainutlaatuisen koulutusjärjestelmän hedelmäksi verhotussa suomalaisessa luovuudessa piilee tärkein valttikorttimme tässä muutoksen maratonjuoksussa.

Myllerryksessä oleva maailma on jo muuttanut niin kansaamme kuin maataamme: pääkaupunki ympäröivine kuntineen vetää puoleensa yhä suurempaa kansanosaa, korkeakoulu on monille itsestäänselvyys, ja yhä harvempi pyhittää sunnuntait polvistuakseen alttarikaiteelle. Toisaalta kansan vaade inhimillisyydestä korostuu. Kolumnissaan "Talouskasvua tärkeämpää" (Suomen Kuvalehti, 1.4.2021) tietokirjallisuuden professori Pirjo Hiidenmaa painottaa humanististen aineiden merkitystä kaikkien tieteenalojen perustana. Tulevaisuuden tekoälyteknologiakin vaatii humanistista huippuosaamista aina eettisestä päätöksenteosta empatiaan. Miksi tavoittelisimme vaurautta riistämällä resursseja inhimillisyydestä ja täten luovuudesta? Vuosikymmenten päästä tarkasteltuna esimerkiksi lukiolainen hyötynee huomattavasti enemmän filosofian opettamasta etiikasta kuin sähkömagneettisen induktion salojen yksityiskohtaisesta tuntemuksesta. Ajattelutaidot ja laaja-alainen, soveltamiskelpoinen luovuus lienevät täsmälääkkeitä, joilla turmiolliseen katastrofien syöksykierteeseen kiihtynyt maailmamme voitaisiin pysäyttää ennen kuolettavaa kolaria.

Meidän on tehtävä pitkällä aikavälillä kestäviä ratkaisuja ja suunnata katse omaa nenää kauemmas. Vaikka nykyhetki vaikuttaakin ajoittain toivottomalta, on huomista turvattava kuin majakka laivaa aallokossa. Tieteen ja teknologian kehityksen kiihtyessä on vedettävä humanismin tarjoamasta hätäjarrusta, jotta päätöksenteko pysyy inhimillisenä. Jo nyt lääketiede keskittyy tuskan minimointiin elämän pidentämisen sijaan ja tekoälyn eettisyys on entistä kuumempi keskustelunaihe Otaniemen kampuksella. Sulavat mannerjäätiköt, hengityselimistön virussairaudet ja sotien siviiliuhrit vaativat kuitenkin kiireellisiä päätöksiä,

eikä vuosikymmenien päähän kantavia menoarvioita yksinkertaisesti voida painottaa. Toivottavasti myös tämän hallituskauden aikana ihmishenget, planeettamme ja rauha merkitsevät vallankäyttäjille enemmän kuin numerot ja dollarinmerkit. Luovuus, jolla kestäviä ratkaisuja voidaan saavuttaa, on nähtävä pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan jäsenten etuoikeutena ja vastuuna. Vaikka digitalisaation myötä vaikutusvallan illuusio on vahvistunut, ovat bittiavaruuden äärettömät mahdollisuudet todellisuudessa vain harvojen saatavilla. Tehtävämme on levittää hyvinvointia ja inspiroida innovointia siellä, missä se voi pelastaa miljoonapäisiä ihmismassoja kärsimykseltä tai eliölajeja massasukupuutolta.

Ihmiskunnan kamppaillessa ilmaston lämpenemisen ja biodiversiteetin vähenemisen hirmumyrskyssä, on suomalaisilla tapana tarjota ratkaisuksi kupillinen Juhla Mokkaa (laskusuhdanteessa Kulta Katriina!) ja biopohjaisia polttoaineita tai uusiokäytettäviä pakkausmateriaaleja monikansallisen sopimuksenteon sijasta. Suomalaisten luovuus on siinnyt vuosisatojen ajan käytännön tarpeesta aina Reino-tossuista astiankuivauskaappiin. Käytännönläheisyys on ja on ollut selviytymisen kannalta tärkeämpää kuin diplomatia, mutta globalisoituvassa maailmassa on kyse ilmiöistä, joita emme voi nähdä pellon laidalta tai edes kääntämällä katseemme Otavan seitsentähtiseen löylykauhaan. Suomalaisen luovuuden on puhjettava käytännönläheisyyden konservatiivisesta kotelosta, jotta voimme edistää sekä ihmisten että ympäristön hyvinvointia niin kullannarvoisessa koto-Suomessa kuin maailmallakin.

Osa ainutlaatuista suomalaisuutta on kyky mukautua, luoda uutta ja yrittää uudestaan tarvittaessa. Huolimatta siitä, että me, Z-sukupolven kosmopoliitit, vieraannumme jatkuvasti esimerkiksi maataloudesta, emme saa vieraantua siitä suomalaisuuden sanattomien sääntöjen eepoksesta, joka meille on äidinmaidossa siunaantunut. Blogissaan "Luovuus on voimavara, josta on arjessa monenlaista hyötyä" (blogi.thl.fi, 21.10.2020) yliopettaja Laura Huhtinen-Hildén ja johtava tutkija Anna-Maria Isola esittävät, että monipuolinen ongelmanratkaisu ja itsensä ilmaiseminen edellyttävät kykyä käyttää luovuutta. Suomalaisten kyky käyttää luovuutta on pysynyt huolimatta siitä, että keskivertosuomalaisen elämäntyyli on muuttunut rutkasti viimeisen sadan vuoden aikana: hevoskyyti on vaihtunut sähköpotkulautaan, pettuleipä cashew-karpalociabattaan ja valtaosan nuoruusvuosia täyttää korkeakouluhaaveet vaipanvaihdon sijasta. Nämä elämäntyylin ja -laadun mullistukset asettavat kansamme vastuuseen käyttää luovuutta siten, että myös tulevaisuudessa Suomi voi olla innovaatioiden ja eritoten hyvinvoinnin mallioppilas.

Meillä – nykysuomalaisilla – on ainutkertainen oikeus luovuuteen ja luomiseen. Niin Hiidenmaan kolumni kuin Huhtinen-Hildénin ja Isolan blogiteksti painottavat luovuuden roolia

jokaisen arjessa. Luovuus auttaa meitä navigoimaan digitalisaation ja tieteen kehityksen myötä muuttuneessa maailmassa. Koska tieto on muutaman sormenpään hiuksenhienon liikkeen päässä, se on tuonut maailmantuskan suomalaisten rintoihin. Vanhan testamentin Saarnaajan kirjan mukaan "siellä missä on paljon viisautta, siellä on paljon huolta, ja joka tietoa lisää, lisää tuskaa". Kun sekä tieto että sen tuoma tuska lisääntyvät, on yksilön yhä vaikeampi uida informaatiotulvan aallokossa. Luovuus on ihmisen pelastusliivi taistella maailmantuskaa ja pahuutta vastaan.

2020-luvun alkupuolen kriisit aina pandemiasta useaan täysimittaiseen sotaan osoittavat meille, miksi meidän on tehtävä pitkäjänteistä työtä tuskaa ja pahuutta vastaan. Suomalaisille on siunaantunut luovuuden lahja. Luovuus ei ole selvärajaista, vaan se ilmenee kaikessa toiminnassamme aina Sibeliuksen Vesipisaroista talvisodan mottitaktiikkaan ja AIV-rehusta Tulenkantajien sanataiteeseen. Toisaalta se kukoistaa arjessamme tarjoten hyvinvoivan huomispäivän ja hengähdystauon huhkimisen keskelle. Sen avulla voimme saavuttaa mitä tahansa: eskapistista kirjallisuutta, uusiutuvia energialähteitä, jopa maailmanrauhan. Muuttuva maailmamme on ennalta-arvaamaton, emmekä voi tietää, mitä taitoja tai tietoja vielä tarvitsemme. Ammentakaamme luovuutta aavasta merenselästä, muinaisesta mytologiastamme tai pääratavarren nukkuvista pikkupaikkakunnista, mistä vain se kumpuaakaan. Löytyykö tulevaisuuden Suomesta koko maailman seppä Ilmarinen?